Пише: Драгомир Анђелковић
субота, 10 октобар 2009 20:48

(Печат, 08.10.2009)

Наполеонов дугогодишњи министар полиције Жозеф Фуше, тврдио је – а пракса је показала основано – да у тренуцима када на бојиштима ствари не иду добро, или се земља суочи са другим великим тешкоћама, за власт ништа није корисније него да шири страх од криминала, разуларене руље, масовних убица или других видова насиља“, каже Драгомир Анђелковић, аутор бројних стручних и научних радова на тему манипулације насиљем. Насиље, као социолошки и политички феномен, проблем савременог доба, али историјска константа, била је основна тема разговора са нашим историчарем и публицистом млађе генерације.

Да ли изјава Бориса Тадића да је борба против насиља приоритет важнији и од европских интеграција, те најаве представника многих институција да ће раскринкати криминалне банде насилника у Србији, сведоче о драстичном порасту криминала и небезбедности у нашем друштву, или, можда, имају неку сасвим другачију позадину?

Мислим да имају сасвим другачију позадину! То што наша актуелна власт изјављује да је нешто за њу важније од европских интеграција, које је до јуче представљала као недодирљиву светињу, сведочи да је коначно и сама увидела да су оне „на дугом штапу“. Већ годинама званичници ЕУ, од Хавијара Солане па надаље, говоре да Србија неће брзо постати чланица Уније. Када су и спомињали неке рокове, није се радило о пар година, већ о деценију две. Међутим, наше тзв. европске снаге, поготово пред последње изборе, народу су лажно представљале да смо стигли, готово на праг ЕУ, и да је потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању, почетак отварања њених капија. Није искључено да су лидери Коалиције за Европску Србију и сами у то поверовали. Напросто, рачунали су на то да и њихови западни пријатељи знају до које мере је неуспешно вођена српска транзиција, и у какво стање је доведена наша привреда, па због сопственог рачуна, ради мира у евроатлантском дворишту, неће дозволити да се уруши наша либералноекономска кула од карата. Отуда, шта год евробирократе и политичари причали, неки су овде мислили, да ће нас у критичном часу примити у ЕУ, тј. Србија ће се пре него што „дотера цара до дувара“ докопати европских фондова и тако избећи да наше лажне реформисте запљусне талас последица сопствених недела, а ради се о економском колапсу и социјалним немирима. Но, криза је помрсила такве, вероватно и без ње, рачуне без крчмара. Владајућа екипа је коначно увидела да од европске „социјалне помоћи“, на коју је рачунала као на сламку спаса, у

наредном периоду неће бити ништа. А социјални земљотрес постаје реална претња. Чини ми се да у таквом светлу треба гледати на приче о енергичној борби против насиља. Подсетио бих Вас и читаоце на Наполеоновог дугогодишњег министра полиције Жозефа Фушеа. Он је тврдио, пракса је показала основано, да у тренуцима када на бојиштима ствари не иду добро или се земља суочи за другим великим тешкоћама, за власт ништа није корисније него да шири страх од криминала, разуларене руље, масовних убица или других видова насиља. У готово ирационалном страху да смрт не закуца на њихова врата, многи грађани готово преко ноћи забораве на све велике друштвене проблеме. Макар привремено, и глад им више није на првом месту!

Полиција је веома брзо пронашла и ухапсила хулигане који су на смрт претукли навијача Тулуза. Читаву ову акција извршена је уз огроман притисак јавности. Како је могуће да српска јавност није заинтересована за откривање убица Ранка Панића и Вујичића (младића који је спаљен у амбасади САД)?

Јавност, када реагује спонтано, брзо заборавља. Данас јој је битно једно, сутра друго. Већи проблем, или бар онај чије се последице тренутно више осећају, засењује остале. Другачије ствари стоје са организованом јавношћу и систематски усмераваним јавним мнењем. Да будемо отворени: на медијском плану у Србији скоро да влада тоталитарно једноумље. То не кажем метафорично. Евроатлантске снаге, а под њима подразумевам заговорнике пуног укључивања Србије у амерички систем клијентских држава и усвајања система вредности који тамо влада, контролишу све значајне електронске и већину штампаних медија, у обиму о коме је Милошевићев режим само могао да сања. И у стању су да битно утичу на обликовање јавног мнења, и с друге стране, да бар у вези са неким питањима, створе представу да је оно готово хомогено, што наравно није тачно. Уз медије, који селективно пуштају информације, које су уз то често и „фризиране“, у томе велику улогу играју проамеричке невладине организације и наводни експерти и политички аналитичари које средства масовног информисања форсирају. Тако се ствара лажни утисак да стручна јавност, на објективним основама, а не политички мотивисано, нешто заступа. Наравно, и поред свега тога, велики део народа мисли другачије него што наши а страни евроатлантисти прижељкују, но том делу јавности остаје да гунђа на улици, у кафани или по својим кућама. У духу реченог, сада делује да постоји велики притисак јавности да се разреши случај премлаћивања несрећног навијача Тулуза, а да је она равнодушна према судбини Ранка Панића и Вујичића. Међутим, ствари стоје другачије. Несумњиво, огромна већина грађана ове земље жели да одговарају људи криви за смрт младог Француза. Али, он им није важнији од егзистенције сопствене деце, или судбине земље у којој живе. Као ни судбина наших сународника који мало, мало бивају убијани на Косову и Метохији само зашто што су Срби. Није им Брис Татон важнији ни од Ранка Панића, кога је полиција усмртила на митингу поводом хапшења Радована Караџића, ни од студента Зорана Вујичића, који је под сумњивим околностима страдао у америчкој амбасади. Но, нашим владајућим структурама и творцима јавног мнења, живот једног странца несумњиво је много

важнији од живота грађана ове земље. То је страшно, јер људски живот, чији год био, једнако вреди. Тим пре, што би они који воде земљу поготово требало да буду забринути када је нешто последица њихове грешке. Татон је могао да страда било где. Ни једна власт не може да обезбеди апсолутну безбедност грађана. Међутим, власт је дужна да осигура да држава ради у корист грађана, а не да делује на уштрб многих од њих. У демократским земљама владајуће структуре не смеју да злоупотребљавају полицију у политичке сврхе. А баш то се десило када је без повода полиција насрнула на људе окупљене на Тргу републике 29. јула прошле године. Полицајци који су на смрт пребили Панића морали су да буду строго кажњени. Наравно, нису. Случај је заташкан. Да није, клупче би највероватније почело да се одмотава, и истрага би стигла до оних који су наложили да исценирани или стварни сукоб са шачицом хулигана, буде искоришћен за разбијање митинга. Последица тога је било убиство једног грађанина. Хтео би још нешто да кажем: интересантно је да је тада створена матрица која се поново примењује ових дана.

Ко заправо манипулише насиљем у Србији? Већина „еврореформских медија“, константно истиче да је „банда насилника“ „јасно идеолошки и политички оријентисана“. Са друге стране, чини се да и власт низ скорашњих трагичних догађаја жели да искористи за политички обрачун са неистомишљеницима.

Насиљем манипулише онај ко за тако нешто има могућности. А то су они који у својим рукама држе механизме контроле над грађанима ове земље. И то како механизме директне контроле, тако и духовно-идеолошке обраде свести. Значи, манипулише власт и тзв. невладина влада коју чини врх тзв. друге Србије. Да кренем од њих. То су србомрсци из идеолошких разлога или заговорници америчких интереса из личних профитних побуда. Они се залажу за то да Србија не само кротко, него са ентузијазмом, прихвати статус и територијални опсег који су јој у Вашингтону наменили, и да убудуће буде покорни амерички савезник. Но, да би „другосрбијанци“ могли да наметну оно што желе, морају да сломе жаришта отпора свођењу наше земље на ниво другоразредне америчке квислиншке творевине. Уз то, морају да утерају и страх у кости већег дела народа, јер он по том питању има битно другачије ставове. Пропагандом они могу да буду донекле ублажени, у људе може да буде убачен црв сумње и конфузије, али од њих брзо неће бити створени НАТО фанови и заточеници теорије о вечној српској кривици. Зато они који креирају политику тзв. друге Србије мисле да је дошао тренутак да се, под изговором борбе против насиља, радикалним па и другим националним организацијама зада ударац, и да се тако застраше многи мирни и тихи људи. У страху су велике очи, па тзв. другосрбијанци полазе од тога да ће многи почети да се уздржавају и од одмереног изражавања националних ставова, чим виде да је неко због њих или због њиховог манипулативног повезивања са насиљем, одговарао. Толико о невладиној влади. Да се сада вратим на власт и њено манипулисањем насиљем. Прво, наша власт је у вазалном односу према менторима тзв. друге Србије. Отуда, у већој или мањој мери, мора да иде на руку ономе што она чини. Друго, у самој власти постоје

ешелони који безрезервно припадају тзв. другој Србији, па из идеолошких мотива раде исто што и њихова сабрања која су формално ван власти. Треће, владајуће структуре су сурово прагматичне, па су схватиле да од приче о насиљу могу да извуку велику корист. Тако се преусмерава пажња народа. Уместо да људи обраћају пажњу на пад производње, раст незапослености, плиму отпуштања, они се баве „геј парадом“ и погибијом несрећног француског навијача.

Да ли хоћете да кажете да није оправдано повезивати насиље криминалних група и навијачких хорди зла, нетрпељивост према одређеним мањинама (националним, верским, сексуалним) и мржњу према странцима?

Генерално, није. Наравно, у појединим случајевима може да буде оправдано. Као што може да буде оправдано повезивање србофобије тзв. друге Србије са насиљем или другим девијантним појавама. Криминалних група, или макар везе са њима, има и на оном делу наше политичке сцене који је анационалан или чак антинационалан, као и на оном националном делу. Сигурно се сећате писања штампе, које нико није убедљиво демантовао, о томе ко је све од наших некритички западно настројених политичара од криминалаца примао на поклон скупоцене сатове. А то је само површина иза које се крије много више тога. Што се навијача тиче, већина њих свакако не спада у редове рушилачких хорди, а када су у питању они који у њих спадају, о њима треба попричати са људима из врха владајућих партија који седе у управама наших водећих клубова. Ватра је ватра, без обзира да ли вам тренутно користи. Она увек може да се отргне контроли. То би требало да знају они који се са њом играју. Да кажем сада коју реч и о мржњи. Мислим да код нас има ксенофобије, хомофобије, и сличног. Међутим, у том погледу нисмо гори од других. Зар нема оних који мрзе странце у Француској? Зар нема хомофоба у Холандији? Не ради се о томе да свега тога код нас има више, већ да неки изналазе нове изговоре за своју тврдњу да смо најгори народ, да залужујемо денацификацију, да нас треба и буквално окупирати да би били цивилизовани. Још нешто. Код нас се често манипулише са појмовима. На пример, етикета хомофоб олако се лепи свакоме ко се не слаже са пуним изједначавањем хомосексуализма и хетеросексуализма. То што не мислим да треба нападно јавно демонстрирати хомосексуалност или што се противим озваничавању геј бракова, не чини ме хомофобом. Ради се о мом ставу, а не о мржњи према припадницима сексуалних мањина. Што се мене тиче, у својој кући и тамо где се окупљају људи сличних склоности, нек свако ради шта год хоће.

Ипак, после трагичне смрти Француза Бриса Татона и низа непријатних догађаја у вези са отказивањем геј параде („Поворке поноса“) у Београду, очигледно је да у нашој земљи постоје одређене групе хулигана и криминалаца, одговорне за дестабилизацију прилика у нашем друштву. Будући да оне не потичу од јуче, да ли

је могуће да држава (МУП, Тужилаштво, судови) до сада није могла да спречи да појаве са друштвене маргине испливају у центар збивања?

Криминал, насиље и друге сличне појаве са друштвене маргине, нису тек задњих недеља испливале на површину. Ми се већ годинама суочавамо са поплавом бандитизма. Раније смо имали доста криминала тзв. средњег интензитета. Деведесетих година, криминалци су се сукобљавали око контроле над шверцом цигарета, бензина, и око сличних послова. Двехиљадитих ушли смо у раздобље учесталог пљачкања банака, мењачница, бензинских пумпи, итд. Но, ту се радило или о међусобном обрачуну криминалаца или о пљачки појединих привредних објеката. Сада смо ушли у фазу када обичним грађанима постаје све опасније да увече изађу на улицу, или да неоптерећено уђу у мрачни ходник неке зграде. Никада у Београду није било толико напада на људе на улици, отимања ташни, накита и мобилних телефона, наношења рана ножевима или тупим предметима. Штавише, имамо све више и насиља које није мотивисано стицањем материјалне користи. Људи бивају пребијани из чиста мира, док шетају пса у неком парку. Дечачки обрачуни завршавају се и фаталним исходима. Све у свему, у нашем друштву нараста атмосфера насиља. А она у том обиму није изазвана, нити може да буде изазвана, заговарањем било каквих политичких идеја. Она је резултат неуспешне транзиције, и раста беде. Велики пожар тешко да може да изазове запаљена шибица бачена на камење, али ако је бачена у складишту бензина, ево несреће великих размера. А од Србије су складиште запаљивог материјала направили они који су наметали и спроводили „реформе“ на начин који је довео да нам је индустријска производња на нижем нивоу него крајем 90-их, да већина приватизованих предузећа послује горе него раније, да је дошло до екстремних социјалних разлика … Укратко, да многи више немају ни мало наде, а да су њено место испунили бес и фрустрација. Разуме се, у таквим околностима држава није у стању да спречи нарастање негативних појава. Оне могу полицијско-судском мерама да буду сузбијане, али без промене друштвеног контекста, ништа суштински не може да се уради. Нажалост, власт која је повезана са овдашњим привредним и иностраним политичко-економским центрима моћи којима одговара да мешетаре, ради реализације чијих интереса је нашем друштву наметнут латиноамерички образац, сигурно неће додирнути суштинске недостатке нашег система док год не увид да се над њом надвио сиви облак народног гнева. Нико не сече грану на којој седи. С друге стране, без санирања темеља трошне грађевине, ништа не вреди прича о потреби да се поправља кров. Знају то и људи који управљају овом земљом. Отуда и њихове приче о борби против насиља и криминала треба доживети као када џепарош, док краде нечији новчаник, показује на другу страну и виче: „држите лопова“.

Познато је да је насиље младих карактеристика управо урбаних заједница капиталистичког света. Природни бунт младих често се потпирује крутим класним препрекама и забранама. Колико су заправо оне и у Србији извориште насиља?

Социолози разликују апсолутно сиромаштво и релативно сиромаштво. У првом случају ради се о непостојању основних егзистенцијалних услова, тј. довољно хране, адекватне одеће, достојанственог смештаја … У другом случају, ради се о томе да се људи на неки начин осећају сиромашно, да пореде себе са другима, и да доживљају себе као оне који се приближавају дну или макар озбиљно заостају. Официјелно се тврди да је у нашем друштву апсолутно сиромаштво на нижем нивоу него пре десет година. Нема сумње, многи људи сада живе боље. Могу лакше да купе нове веш машине и фрижидере, да оду на летовање, да приуште себи аутомобил. Међутим, треба да имамо у виду да то углавном није реално. Друштво је онолико богато колико производи, а ми производимо мало. Ми смо задњих година распродавали све што смо могли, и уз то смо се задуживали. Гро користи од тога је отишло у руке страних банака, домаћих тајкуна и појединих политичара. Но, неку корист је осећао и народ. Друга страна медаље је да се полако приближавамо времену када више нећемо имати шта да продамо, а кредите ће нам бити све теже да узмемо. За продају су нам остала још јавна предузећа, а рате дугова из године у годину расту. Да се вратимо сиромаштву. Уз оне који сада боље живе, сигуран сам да има немало и оних који и у апсолутном погледу живе горе. Сада је, условно говорећи, припадницима средње класе лакше да себи приуште ствари о којима смо говорили, али је људима који су на друштвеној маргини или испод ње, теже да дођу до основних животних намирница. Раније су бар постојали остаци социјалне државе, па су људи који су на принудним одморима добијали преко некаквих синдиката свињске полутке, ако су имали снаге да стоје у редовима, могли су јефтино да купе уље, итд. Толико о апсолутној беди. Друга ствар је релативно сиромаштво. Чак и многи припадници тзв. средње класе, виде до које мере се наше друштво раслојава. На све стране опажају скупе аутомобиле, нове ексклузивне виле, луксузне радње … А знају да многи, наравно не сви, који то себи могу да приуште, нису мукотрпно радили да би до тога дошли, већ су се на неки начин „снашли“ у транзиционом мутљагу. Тако нараста фрустрација и осећање релативног сиромаштва. Новонастале класне баријере, и све оно што са њима иде, највише мучи младе. Увек ће се наћи они који ће у насиљу тражити одушка за оно што их тишти. Међутим, колико ће њих бити, зависи од тога да ли већина у друштву сматра да је систем макар релативно праведан. Код нас очито, и то с добрим разлогом, већина то не сматра. Онда, не треба ни подвлачити да је омладина која расте у таквом окружењу, погодно тле за раст насиља. То је данак латиноамеричком моделу друштва, који је захваљујући неодмереном наметању тзв. либерално-економског модела, запљуснуо и развијене земље ЕУ. Наравно, тамо где је ситуација још много гора, а такав случај код нас, и потенцијал за насиље је много већи.

У последње време изјаве појединих министара, рецимо министра унутрашњих послова Ивице Дачића о спрези криминала, навијача и клубова, делују као да се представници власти жале народу на проблеме у друштву, уместо да их, по слову закона, решавају. Да ли је претерано закључити да је држава ослабила зато што је изгубила монопол над насиљем?

Мислим да наша држава није изгубила монопол над насиљем. Међутим, наши политичари, људи које бирамо да воде нашу земљу, изгубили су монопол над државним кормилом. Не ради се само о томе да је Србија постала вазална земља. Вазална земља прихвата доминацију моћније силе како би опстала. У складу са изреком: „Шут се не бије са рогатим“, покушава да нађе начин да по цену мање битних националних интереса, заштити оне важније. Другачије стоје ствари са марионетским државама, односно квислиншким режимима. Они су у потпуности у функцији иностраних господара. Е сад, Србија је нешто између. Постали смо вазално-марионетска држава. Део владајућих структура, чини ми се, има квислиншку ролу, а остатак покушава да игра вазалну улогу, вероватно имајући у виду у некој мери и националне интересе. Ствари тако стоје на врху. Но, кад сагледамо целу државну структуру, оне изгледају још горе. Од стране страних центара моћи у значајној мери су паралисане или стављене под контролу наше државне институције. Страни „консултанти“ и „експерти“ олако су пуштени у наша министарства, од одбране до финансија. Често су на руководећа места наметани „наши“ евроатлантски кадрови. Свесни да живе у земљи у којој се официри, само зато што су је бранили, олако изручују хашком трибуналу, односно да патриотизам више није добар основ за напредовање у каријери, немали број запослених у релевантним државним службама, спреман је да погне главу, и прихвати формално и неформално изражену вољу страних господара Србије. У околностима када су гарнитуре наших владајућих политичара непромишљено или злонамерно, већ како која, допустиле да Недићева администрација буде стуб националног суверенитета спрам наше данашње државне управе, ни они политичари који су желели или желе да спроведу нешто што иде у прилог заштите националних интереса и реафирмације суверенитета, могу само немоћно да се копрцају. У том светлу треба гледати и на монопол наше државе, или на не постојање монопола, над насиљем, као и било чиме другим. А што се тиче нарицања политичара пред народом због проблема са којима се суочавају, само још да додам: то спада у домен баналне демагогије. Били су свесни у каквом је стању држава, па ако су се прихватили посла који раде, макар нека ћуте и трпе критике, када већ нису у стању да нешто позитивно учине. Тим пре то важи за оне политичаре који су творци трулог система који имамо. Нисмо га ваљда ми створили, а они хумани и испуњени добрим намерама, тек пре који дан дошли из Финске или са Исланда, са жељом да нам помогну?

У којој мери је тачна теза, која се ових дана све чешће појављује у медијима, да одређене навијачке и криминогене групације могу бити искоришћене, или чак да могу бити носиоци будућег социјалног и националног бунта у Србији? Питам вас ово јер ми се чини да повезивање радничког незадовољства и патриотизма са појединим „насилничким бандама“ у великој мери отежава иначе често оправдане захтеве за променама у друштву.

Чарлс Тили, проучавајући бројне конкретне примере, у свом делу *Од мобилизације до револуције* , убедљиво је показао да је за масовно избијање насиља у једном друштву, односно ескалацију

таквог вида борбе за промене, најодговорнија власт. Не ради се ту само о томе да она благовремено не чини довољно како би се бар ублажили, ако не и отклонили, кључни извори масовног незадовољства, већ и о томе да неодмереним репресивним мерама долива уље на ватру и изазова сукобе већих размера. До масовног излива насиља незадовољника обично долази тек после акција које нису насилне. Најчешће насиље отпочне власт која жели да превентивним мерама застраши народ, односно угуши жаришта мирног отпора. У том светлу треба гледати и на деловање провокатора који стоје иза насилних поступака, који се користе од стране власти као изговор за репресију, односно на медијско придавање превеликог значаја насилним поступцима неодговорних појединаца из редова група које се противе власти. У вези са тиме, да наставимо причу о матрици која је створена пре нешто више од годину дана, а у складу са којом се хулигани манипулативно поистовећују са патриотама и другим незадовољницима, и онда се механизми државне репресије усмеравају на њих. Такво поступање, показало се, неко време може да даје резултате и да блокира оправдане захтеве за променама у друштву. Но, дугорочно утире пут несрећи. Људи се до неке тачке плаше и трпе, а онда експлодирају. Власт која то не увиђа, и не покуша да отклони оно што их тишти, друштво гура ка насиљу. Уосталом, ни људи који чине репресивни апарат државе, нису безосећајни. Они умногоме деле расположење народа. Знате шта је био битан разлог за отказивање тзв. параде поноса? Власт је схватила да велики број припадника полиције није спреман да бије народ који се противи одржавању те манифестације. Да се вратим на криминалне и екстремно-навијачке групе. Када власт почне да се котрља улицом, оне свакако имају битну улогу. То смо имали прилику да видимо 5. октобра 2000. године. Но, те групе никада нису носиоци бунта. Оне ступају на сцену само онда када великом делу народа прекипи, и он изађе на улице. Да би се наше друштво удаљило од ивице, после које се пада у провалију насиља, власт мора да поведе рачуна о социјалним и националним разлозима који генеришу незадовољство, а не да тражи жртвене јарце.

Вратимо се још једном на проблем који је настао поводом отказивања геј параде. Држава је донела Закон, на основу којег сексуалне мањине имају права на изношење ставова, па и одржавање скупова. Ако се Закон о дискриминацији дословно примењује, онда чак и цитирање делова Светог писма може да се тумачи као угрожавање права одређених заједница (у овом случају геј популације). Не говори ли овај пример да се Србија налази на једној значајној раскрсници, где се сукобљавају дијаметрално супротни системи вредности, који не могу да се посматрају изоловано ни од европских интеграција? Другим речима, да ли је наше друштво, услед бројних историјских околности, заиста спремно да прихвати европски модел живљења?

О томе да се код нас доносе закони, јер то неко од нас очекује, или пошто је тако уобичајено у свету, а да се они после не примењују, најбоље говори однос према Уставу. У складу са његовим чланом 50., надлежни суд би требало да спречи ширење идеја које

угрожавају територијални интегритет Србије. Значи, с обзиром на однос ЛДП-а према Косову и Метохији, та странка би требало да буде забрањена, а није. Тек толико о поштовању закона и Устава. Што се харанге против митрополита Амфилохија тиче, као и противљењу навођењу делова Светог писма, ту су поједини јуришници тзв. друге Србије отишли предалеко чак и са становишта система вредности у који се заклињу. Ни у земљама које су предмет њиховог идолопоклонства нико цитирање Светог писма не санкционише, и када се ради о нечему што поједини припадници, више него утицајне геј популације, доживљавају као угрожавање. Да сада не причам више о томе, већ да кажем реч две о прихватању европских вредности, односно тзв. европског модела живљења. Мислим да ми много тога доброг можемо да научимо на основу искуства развијенијих и уређенијих земаља од наше, и да треба према њему на критичким основама да будемо отворени. Наравно, имајући увек у виду своје потребе и интересе, а не поводећи се олако за модом. Не кажу Енглези без разлога, отприлике, да оно што је укусно јело за једног човека, некада је отров за другог. Нажалост, проблем је у томе што ми пречесто једемо оно што је за нас отровно, а не прихватамо оно што је добро па и лековито. Уместо да се угледамо на врло ефикасну холандску државну управу, и применимо тамошња искуства, укључујући и врло мали број помоћника министара, саветника у кабинетима, и службених аутомобила, ми хоћемо да прихватимо геј параде. Уместо да за нас буде инспиративно, по мом мишљењу, врло корисно америчко искуство у вези са финансирањем научник установа и понаособ научника, ми би хтели да нам школски уџбеници личе на „сликовнице“ које се користе у многим америчким школама. При томе превиђамо да ни тамо то није случај са елитним образовним институцијама. Укратко, ми стварамо некакав накарадни модел живљења. Прихватамо оно што није добро, али је у складу са најнижим страстима маса, којима се тада лакше влада, или интересима моћника, а занемарујемо много тога корисног. Додуше, можда тако и мора да буде када су наши лидери схватили реформе као било какве промене. Оне то наравно нису. Оне су само промене на боље. А да би се такве промене спроводиле морају да их воде компетентни и добронамерни људи, а не користољубиви шарлатани. Катарина Велика једном је рекла једном француском филозофу, који јој је давао амбициозне али сувише теоријске предлоге: „Ви радите са папиром који може све да истрпи, а ја са много осетљивијом људском кожом“. Наше наводне реформаторе, за разлику од руске царице, није брига што раде са живим људима. Зато наше друштво дуго неће бити спремно да прихвати оно што се обично подразумева под европским моделом живљења, већ само његове најгоре стране.

Разлоге за пораст насиља у Србији, као и за многобројне девијантне облике понашања и разне аномалије у нашем друштву, често тражимо у образовном систему. Како у том контексту објашњавате чињеницу да је највећи број младих изгредника прошао кроз реформисано школство?

Школство је реформисано таман онолико колико и друштво у целини. Извршене су козметичке измене, типа промене назива предмета или кориговања уџбеника. Природа и

друштво се сада зове *Свет око нас*, а уџбеници су нешто лепше илустровани, али ништа суштински није побољшано. С друге стране, немало онога што је у школском систему било добро, сада је темељно урушено. Пре свега мислим на дисциплину. Права професора су смањена а ученици су заштићени као „бели медведи“. Слажем се да треба водити рачуна да професори не смеју да се иживљавају, и да са поштовањем морају да се опходе са ученицима. Али, стање у том погледу није било мрачно ни пре двадесет-тридесет година када сам ја ишао у школу. Нико ме није шибао или терао да клечим на кукурузу. Ипак, професори су имали ингеренције које су им омогућавале да одрже дисциплину. Данас, ученика који прави проблеме и омета наставу, не смеју да избаце ни са часа. На тај начин се много више угрожавају права већине ученика који желе да из школе дођу са новим сазнањима, него да су системска решења таква да погодују дисциплини и раду. С друге стране, агресивна деца се благовремено не уче да је за њих користно да се саобразе пожељним нормама понашања, већ се утире пут да већи број њих, него што би то иначе био случај, закључи да ће им се исплатити да раде шта год желе, и тако оду у воде озбиљног насиља и криминала. Све то ме подсећа на ону народну изреку: „Видела жаба да поткивају коња, па је и она подигла ногу“. Једна ствар је превазилажење традиционалног концепта дисциплине у уређеној земљи као што је то Норвешка, а друга у земљи растрзаној транзицијом као што је случај са Србијом. На страну то што и у развијеним земљама, уз то са дужом демократском традицијом од наше, почињу да увиђају консеквенце некритичког усвајања либералне моде.

Не делује ли парадоксално да школски систем, у који је уврштена чак и веронаука и грађанско васпитање, не може да заустави незадовољство млађих генерација које се често испољава у неприхватљивим формама понашања?

Ако је друштвени контекст лош, никакав школски систем не може да заустави по форми неприхватљиво испољавање незадовољства младих генерација. Штавише, ма колико добро замишљен, школски систем у таквим условима не може да буде ваљан. Професори и учитељи, школски менанџмент, запослени у министарству просвете, сви они не долазе са неке друге планете, већ су плод друштва у коме живе. Лош друштвени оквир неизбежно се одражава на њихов рад. Наравно, ситуација је још гора, јер наш „реформски“ школски систем није ни теоријски добро замишљен. Као и у вези са многим другим, људи који владају овом земљом немају визију образовног система који нам је потребан, и који би уистину могао да функционише. Јасно је да када ствари тако стоје, ни увођење веронауке или грађанског васпитања не може да има веће позитивне ефекте. Како су Латини говорили: „Речи лете а примери остају“. На модел понашања који ће деца усвојити, много више утиче оно што могу да виде у свету у коме живе, од онога што им се прича. Ту чак и дисциплина, чији недостатак додатно погоршава стање, сама по себи не може да реши проблем. Он примарно мора да се решава у друштву а не у школи.

Србија је већ дуже време суочена са израженим албанским национализмом који је довео и до једностраног проглашења независности Косова. Са друге стране јача и мађарски национализам у региону, испољен кроз захтеве Мађара да им се на одређеним деловима Румуније, Словачке, Украјине и Србије додели аутономија по етничком принципу. У којој мери су ове тенденције историјски условљене, и да ли имају потенцијал да у будућности коригују неке садашње границе?

Слаби и према својој судбини равнодушни народи призивају несрећу. Свет је пре долина патње и бола него рајски врт. Ако се не узмемо у памет, и не почнемо да изграђујемо озбиљну, социјално и национално одговорну државу, рескирамо да дуго останемо монета за поткусуривање. Онда, ма колико то сада звучало песимистички, ко зна шта ће остати од Србије и генерално српског етничког и државног простора. Као што су из својих геополитичких разлога САД ишле на руку албанском сепаратизму, можда сутра процене да им се исплати да подрже стварање увећане Мађарске или велике Бугарске. А на чији рачун је најлакше задовољити аспирације савезника? Па на рачун онога ко је слаб и немоћан. Подсетио би читаоце да је 1940. године од стране нацистичке немачке без рата битно умањена, умногоме унутрашњим разлозима паралисана Румунија, и да су тако делимично задовољени апетити мађарских и бугарских савезника Берлина, а да никоме није пало на памет да то покуша да уради са Краљевином Југославијом. Уз све своје унутрашње противречности, она је Немцима деловала као држава која се неће добровољно сложити са комадањем. Да не улазимо у оно што је касније уследило, али чињеница је да су Београду прво нуђени разни уступци како би био увучен у немачки систем држава, а да је потражено слабије жртвено јагње. Е, сада је нажалост ситуација таква да ми беспомоћно мекећемо, и призивамо вукове. Крајње је време да одлучимо да ли ћемо тако радити и даље. После неке тачке ствари не могу више да се поправе, и када за то постоји добра воља.

Колико је још времена могуће да Србија остане пацификована и да мирно посматра како јој се границе земље сужавају, док у региону поједине државе показују све веће аспирације за ширењем свог утицаја. Заправо, желим да вас питам: да ли је наша земља на прагу социјалног или националног бунта?

Зато што је ирански народ био револтиран због националног и верског понижавања од стране вестернизоване елите, и притиснут социјалним недаћама, режим шаха Резе Пахлавија оборен је 1979. године. Још годину дана раније многима је деловало недирљиво. Тешко је уочити када је нека земља доспела до прага бунта. То важи и за савремену Србију. Међутим, оно што можемо да констатујемо, то је, да је социјално и национално незадовољство многих грађана ове земље попримило драматичне размере.

То што се оно још тихо изражава, то што људи делују апатично, треба да подсети властодршце на речи кнеза Милоша да није опасно када народ негодује, већ када ћути. Апатија не траје дуго. После ње наступа фаза бурног изражавања незадовољства. Зато, ако је власт паметна, размислиће куда дугорочно води оно што сада ради. Никакве претње репресијом то не могу да спрече народи бунт. Како је рекао Наполеон: „Ништа не боли као неправда пропраћена цинизмом“. А већина нас добро зна да је баш српском народу у региону учињена највећа неправда, а сада се цинично присиљава да прихвати је њу он углавном чинио другима. И при томе нам се, да ствари буду горе, нуди чемеран живот. Ко то неће да види, и не буде радио на томе да ствари преокрене, а бар је у прилици да то покуша, сносиће одговорност што ћемо наставити да идемо путем за пакао. То важи као за оне на влати, тако и оне у опозицији. За прве, или бар део њих који се није заглибио у живом блату србофобије, моја порука је да још није касно да се тргну из вазалне летаргије и опијености користољубљем. За друге, да немају право да причају празне приче, и суштински пуштају власт да ради шта јој је по вољи. Систем мора да се мења, а не да се калкулише ко ће кога да замени у влади, а да све остане по старом. Сви наши политичари треба да знају, ако упловимо у олујне воде, и многи који су убеђени да ће благовремено напустити брод, поделиће судбину са већином која на њему плови. Мања је за њих штета да хитно почну да секу грану на којој за сада још удобно седе. На земљу лако могу да се спусте, а ако и падну то неће бити са већим последицама, али из немирне воде ће тешко испливати.

(Разговарао **Александар Дунђерин**)